

Réten, erdőn

OBERCZIÁN GÉZA

KM emlékére

A magas fű dúsan hullámszott a szélben, minden hulláma a zöld más árnyalatában játszott, ahogy ráesett a déli fény. A változó erősségű szélfuvallatok furcsa ritmusokat borzoltak a mezőre: néma tánc látványát keltették. Csönd volt körös-körül, szinte bedugult az ember füle ettől a nagy csendtől.

Ritka ezen a vidéken ekkora összefüggő füves rész. A terület dombok által határolt, közepén egy patak kúszik keresztül. Két oldalán vékony csíokban nádas, nyárfasor, néhány fűz, azután ugar – régen volt, hogy utoljára felszántották, de még látszik a művelés nyoma. A természet kezdi visszavenni uralmát, jelenleg mellig érő gyom fedi a régi táblákat. Szarkaláb, galaj, disznóparéj, fekete üröm, parlagfű uralják a terepet, sűrű, áthatolhatatlan szövevényt alkotnak. Ha közelebről nézi az ember, a földfelszínen apró ösvényeket, járatokat alakítottak ki a hely őslakosai, a nyulak, a rókák, a hörcsögök, a güzüegér. A rengeteg élet, amit felnevel a tábla, teret követel, erőtől duzzad, burjánzik, meghódít mindent, amit lehet. Az élet erőszakossága uralkodik a vidéken.

A művelés felszalad a domboldalakra, szemben többéves lucernás látható, amit néha még kaszálnak, mellette jobbra kukoricatábla, ezt leginkább a vadaknak vetették a vadászok. A domb felső harmadát erdő fedi, zömében akác. Értéktelen fa, gyomnak tekinthető ez is, leginkább az őshonos fák elől veszi el a helyet. Ellenben mindenütt megél, a nógrádi homokháton is képes megerősödni, ezért is telepítették ide jó száz évvel ezelőtt. Megfogja a homokot. Szúrós, bozotos, sűrű. Az erdőben a régi utakat benőtték a bokrok, már csak nyomokban látszanak, a nagyvadak viszont

természetes folyosókként használják nappali és éjszakai túráikhoz egyaránt. A csapások találkozásánál leomlott kőkerítés, mögötte elburjánzott szőlő, mint egy dzsungel, és egy bedőlt ház. Hajdan prэшáz lehetett. A padlóját felverte már a növényzet, a szőlő is beköltözött, az ablakon bólogat kifelé. A természet visszavette ezt is. Régóta nem járt itt ember. Az erdő szélén hatalmas dagonyázók nyomai, volt itt egy nagyobb vaddisznócsorda nem olyan rég.

A fű hullámozásán kívül minden mozdulatlan, mégis az élet erejét hirdeti a táj, amerre csak ellátni. Az ember visszaengedte a természetet ide, nem küzd tovább, és a természet él a lehetőséggel: hódít.

Mihály a fűben guggolt, mellette hátizsák hevert a fűben, kilógott belőle egy színes kötélvég. Karjaival átfogta a térdeit, úgy támaszkodott. Nézte a hullámokat, próbálta érezni a ritmust, ujjaival elkapni az ütemet, egy helyben táncolni. Hosszú fekete haja hasonló hullámokat vetett a fején. Nem volt már fiatal, de öreg sem, a negyvenes évei elején járhatott. Túrácipő, túranadrág, farmerdzseki volt rajta, kicsit slamposan lógott rajta a ruha. Ahogy szemeit hunyorgatta a fényben, arcán néhány ránc képződött. Tekintete homályos volt, ahogy a fűre meredt, mint aki mást keres, mint amit lát. Úgy tűnt, teljesen leköti a szél játéka, csak a szeme árulkodott arról, hogy legbelül máshol jár.

Egyszerre felállt, elővett egy szájharmonikát a dzsekije felső zsebéből, és hajladozva-bokázva játszani kezdett. A blues belerikoltott a csendbe, mintha ritmusa irányítaná a környezetet: a fű hullámozott, a színek váltakoztak, a csend megtört, Mihály zenélt, táncolt. Fújta, előbb halkán, majd ritmust váltott, gyorsított, hangosabban játszott, egyre hevesebb, egyre szaporább ütemeket követett, felsőtestével hajladozva kísérte, majd ugrándozott a pörgős zenére, forgott kifulladásig. Sokáig bírta, jó erőben volt, de végül lihegve meghajolt, mintha a szél és a fű tapsát várná, kapkodta a levegőt, és lehuppant, vissza a földre.

A szemközti dombról, az erdő első fáinak takarásából mintha egy meleg, barna szempár követte volna Mihály előadását, majd egy billenő ág takarásába került, és eltűnt a lombok között.

*

Micsoda kilátás nyílik egy templom tornyáról, ha egyszer felmászik rá az ember! Körös-körül minden feltáru! a tavaszi napsütésben, hiszen a torony mindig a legmagasabb kell, hogy legyen. Innen föntről nincsenek titkok, minden látszik. Ez egész misztikus élmény: az Isteni mindentudás csalfa elégedettsége.

Amott a központban egy fiatal lány megy könyveivel hazafelé iskola után, közben hátra-hátratekinget egy fiúcsapatra, amiből is kimagaslik egy

legényke délcegen. Úgy veszi az irányt, hogy a lány nyomában maradjon. Arrább, a cigánysoron két férfi huzakodik valamin, nem látni tisztán, mi az, de a mozgásuk hevesességéből ítélve fontos lehet nekik. Egy nő egy ajtóból erősen gesztikulálva kiáltozott nekik. Kicsit odébb egy cigánylány a kezéből formált szemellenzőt, úgy nézett fel a templomtornyra, mintha egyenesen Mihályt nézte volna. Mihály odaintett, de nem történt semmi. Aztán rájött, hogy a mozdulat nem látszhatott oda, hát széles gesztussal újra intett. A lány visszaintegetett, és mintha testével mosolygott is volna hozzá.

Mihály kivett egy szöveget az oldalán lévő bőr tasakból, és lassú, egyenletes mozdulatokkal beverte a bádogba, hogy megfogja a lécet. Micsoda jó élet! Templomtornyokat bádogozni, tetőt felújítani az ő különleges alpintechikájával nagyon jó munka. Sosem hitte volna a Magas-Tátra szikláin vagy a Kaukázus ötezres csúcsai között mászva, hogy valaha ez lesz a kenere. Most ő a vállalkozó, négyen is dolgoznak neki, jól megélnék. Hogy került ide Nógrádgárdonyból, maga sem tudta, hiszen még temploma sincs annak a falunak.

– Szép-le-ány-volt – ezt az ütemet verte ki a kalapáccsal – szép-le-ány-volt. Aztán ütemet váltott: De-szép-le-ány, de-szép-le-ány. Mosolygott hozzá.

A szállásuk a paplak mellett egy kis házban volt. Elég szűkösön voltak így öten, ezért Mihály a mosakodás után elhatározta, elsétál a cigánysor felé, hátha meglátja a leányt. Megfésülte erős, göndör hosszú haját és szakállát is, amit csak nagyon ritkán szokott, úgy indult el.

A cigányok gyanakodva nézték a frissen mosdott fehér férfit, aki a húszas éveinek közepén járhatott, és nagyon peckesen lépkedett felfelé a köves utcán. Akik bent voltak is, kinéztek az ablakon vagy kijöttek a tornácokra, hogy lássák, mit akar. Mihály nézett jobbra-balra, hátha meglátja a lányt, de nem járt szerencsével. Amúgy sem tudta, hogy ennyi gyanakvó tekintet mellett hogyan tudna szót váltani vele. Végül egyszer csak szembe jött vele, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, csillogó szemmel, mosolyogva, akár ha randevúja lenne.

– Maga a templomos ember, ugye? – szólította meg köszönés helyett. Mihály megállt, és nézte: csakugyan nagyon szép volt a lány.

– Az – válaszolta Mihály. – Te meg a lány, aki integetett. Mihály vagyok – nyújtott kezét.

– Ej, de letegeződünk! – mondta a lány évődve. – Az én nevem Veronika – elfogadta a neki nyújtott kezét, nevetve megrázta, majd belekarolt Mihályba, és húzni kezdte.

– Láttad már a naplementét a folyótól? – kérdezte, de már indult is. – Gyere, megmutatom, Mihály.

Mihály hagyta magát. Kicsit zavarta az utcán álló és őket leplezetlenül bámuló cigányok tömege, de élvezte is a helyzetet, hogy a tűzrőlpattant

lány ilyen lendülettel irányítja valahová. Nem szólt, amúgy is szófukar volt, csak ment a lánnyal, ahová az vezette. Jó volt elfogadni valaki más irányítását. Ő már tízéves kora óta irányította a maga és anyja sorsát, miután az apja elment. Anyja összetört, ő pedig gyorsan felnőtt. És elkezdte keresni a magányt. A hegyek kiváló közegnek bizonyultak erre, nem sokan zavarták egy-egy nehéz csúcson. Nem is volt kihez szólni, megszokta, hogy magával beszélje meg a dolgokat. Nemigen illett társaságba, és nem is járt oda. Kevés barátja volt, csakis olyanok, akik elfogadták, hogy akár egész napra elvan magában.

A töltés oldalában leültek, Veronika még mindig belekarolt, úgy mesélt hosszan, jóízűen. Napsütés szólt a szájából, melegség, meghittség, bizakodás, lendület. Karcsú lány volt, magas, vékony, alakja, mint Botticelli Vénusza, de a haja fekete, mint nemzetének lányaié, arca ovális, bőre sima, kreol, szeme fény, mosolya tűz. Hangja dal.

– Van egy monda nálunk, a mi családukban, hogy minket a tavaszi déli szél hajt, az ad erőt, az súgja meg, mit tegyünk, mi a jó. Ritkán fúj ilyen szél, de akkor változás jön. Én még nem éreztem ezt eddig, de ma, amikor felnéztem rád, Mihály, ahogy lógtál azon a kötélén a torony oldalán, rájöttem, hogy délről fúj a szél, felőled fúj. Meleg, selymes, jóillatú szél volt az, Mihály, mintha te magad sóhajtottad volna! Akkor már tudtam, hogy veled leszek.

Mihály hallgatta a naiv szóözönt, ismeretlen érzés volt számára ez a ragaszkodás. Fiatal még a lány, alig múlt gyermek, de annyi nőiség volt a tekintetében, hogy nem gondolkodott tovább. A naplementét nem látták, csak egymást ízlelték minden érzékükkel. A folyó hömpölygése, hullámzása adta a zenei alapot.

Amíg a templomos munka tartott, minden este kimentek a folyópartra, és ott aludtak hajnalig. Akkor hazaosontak, hogy egész nap egymást fürkésszék a toronyból meg a cigánysorról. Amikor a munkának vége lett, nem volt kérdés, hogy együtt mennek el. Veronika jószerével megszökött otthonról, csak egy nagy tükröt vitt magával, semmi mást. Azt mondta, ez a tükör még a dédnagyanyjától maradt, és hogy nagyon különleges. A rámája diófa volt, nagy és erős. Szép darab volt, kétségtelenül.

Mihály tartott ugyan a falujától – nem volt ott cigány egy se – hogy nemigen fognak örülni, ha cigányasszony jön a házhoz. Kicsi falu, nagy összetartás. Végül nem lett baj. Veronika mindenkit meggyőzött arról, hogy igazán szorgos, dolgozó, ragaszkodó teremtés. Hamar berendezkedett. A tükröt felakasztotta egy szögre az előszobában, ezzel be is költözött. Sokszor álltak meg előtte ölelkezve, és nézték magukat benne. Szépek voltak, akár egy műtermi fotó, ami mindig szebb, mint a valóság.

Mihály nehezen szokta meg, hogy nem egyedül van otthon, hogy Veronika akkor is beszél, ha csönd kéne, ilyenkor mordult egyet, mire a lány

elhallgatott. Nehezen adta át magát a kapcsolatnak, de egyre mélyebben érezte, enélkül üres lenne az élete. Néha jólesett kimennie a kedvenc búvóhelyére, a rétre egyedül. Itt magas volt a fű, el lehetett tűnni benne, gyerekkora óta járt ide. Persze sokszor kivitte a lányt is, leültek a fűbe, nézték a dombokat, mezőket, búzatáblákat, kukoricát, repcét, és Mihály mesélt:

– Él itt a Recsében egy öreg szarvasbika, amelyik már több mint száz éves, és csodás ereje van. Még beszélni is tud, azt mondják. Én már láttam. Amikor apám elment, még kicsi voltam. Kijöttem ide, elbújtam, itt is aludtam. Ő megállt előttem, én ránéztem, bele a nagy barna szemébe. Szép volt a tekintete, erőt sugárzó, magabiztosságot adó. Azt hiszem, azt mondta nekem szavak nélkül, hogy hallgassak a megérzéseimre.

Olykor, ha kimentek oda, a rétre, Mihály zenélt a szájharmonikán, táncoltak önfeledten, Veronika énekelt, kontrázott, tele szájjal nevetett, ez volt a boldogság.

Amikor megszületett Kismihály, a fiuk, Mihály nagyon büszke volt. Elment a kocsmába, amit egyébként nem szokott, és mindenkinek fizetett, aki csak ott volt. Hárman-négyen voltak a teremben, rexeztek, söröztek, Mihály nem ismerte egyiket sem. Másik faluból jöttek.

Innen kezdve lassan megváltozott az életük, Veronika gondolataiban már nem Mihály volt a központ, hanem a gyerek. Mihály sokszor elutazott, hiszen a templomtornyok nem jöttek el Gárdonyba egy kis bádogért, ilyenkor napokig, néha hetekig is odavolt. Amikor hazaért, nem a régi meghittség fogadta, a gondok, problémák, hiányok felelegetése volt a program. Ha véletlenül elmentek a tükör előtt, Mihálynak úgy tűnt, Veronika egyre halványabban látszik. Ritkábban keresték a gyöngédséget is egymásban. Mihály gyanakodott, nem tart-e Veronika szeretőt. Még mindig szép volt, kívánatos, de a melegség helyére kevélység surrant, tartása egyenesebb, hangja érdesebb, tekintete keményebb lett. Sokat veszekedtek, Veronika egyre többször emlegette a régi életét, Mihály pedig nem tudott együtt érezni vele, mert a munkájával is sok gondja akadt. Kevesebb megrendelése volt, az embereket is el kellett küldenie. Így alakult, hogy Mihály egy idő után megismerte a nógrádgárdonyi kocsmá vendégeit, egyre több időt töltött velük, mint otthon.

Aztán egyszer, amikor hazaért, üresen találta a házat. Május volt, meleg. A levegőtlen házban az asztalon cédula: délről fúj a szél, mennem kell. A gyermeket a szomszédasszony hozta át estefelé.

Akkor Mihály elfelejtette a kocsmát, az alkalmi barátokat. Kismihállal járták a Recsét, a dombokat, tanította mászni a sziklán, kötéltechnikára, biztonsági és csúszó csomót kötni, lesték a vadakat. Egyszer mintha magát az Öreget is látták volna. Megcsinálták a leckét, meséltek egymásnak, beszélgettek. Mihály ismét boldog volt a szűk kis világában. Amikor ritkán még elment dolgozni, Kismihályt bevitte a nagyanyjához a városba.

Veronikáról egy idő után nem beszéltek, nem volt már része az életüknek. Kismihály néha álmodott vele, de emlékei megfakultak, mint képe a tükörben. Nem tudták, merre jár, nem is gondolkodtak rajta.

Néha megálltak a nagy tükör előtt, mutogattak, grimaszoltak, nevettek egymáson, melyikük lett rondább. Egy ilyen alkalommal Mihálynak úgy tűnt, Kismihály halványabban látszik, mint máskor. Megtörölte a tükröt, megnézte magukat mégegyszer. Kezdett rájönni, miben áll a tükör különlegessége. Aki elmegy, elkezd elhalványulni.

Ettől kezdve nem ment többet dolgozni, otthon maradt a fiával. Ő vitte iskolába, ment érte délután, együtt volt vele egész este. Ha a gyermek kiment játszani a barátaival, az ablakból leste minden mozdulatát. Estéknént odaállította a tükör elé, és egyre inkább kétségbeesett, mert úgy látta, halványodik a gyerek képe. Lassan a mániájává vált a tükör, és a gyermek elfogyó látványa.

Egy tavaszi hétköznapon iskola után Kismihály a leckét csinálta, Mihály főzni akart, de nem volt otthon valami. Kiszaladt a boltba, és mikor félóra múlva belépett a házba, furcsa ürességet érzett. Meglátta a cédulát az asztalon: elvittem Kismihályt, hogy megismerje a valódi családját és népét.

Nem volt értelme utánuk menni. Ki tudja, a meleg déli szél merre fújja őket, hol telepednek le ideig-óráig, hogy aztán tovább sodródjanak a világban. Mihály lassan bement a lakásba, el a tükör előtt, és ahogy bepillantott, úgy látta, halványodik a képe. Sokat ivott ezek után, a házból alig mozdult ki, emberrel nem beszélt. Dolgozni nem járt már rég. A szarvassal beszélgetett néha, hangtalanul, legbelül. Évek teltek el így. Egy nap végleg eltűnt a tükörképe.

*

A szél nem csökkent, de a csönd megtört, egyre több hang jött át a némaságon, ahogy a déli meleg délutánba hajlott. Pacsirta szólt magasan a burjánzó gyom fölött, egyhelyben vitorlázott és zengte énekét a rét fölött. Távolabb, a tónál golyák kepeltek, nem látszottak, de jól hallatszott összeütött csőrük csattogása. A közelben tücskök ciripeltek, a bozótból neszezés hallatszott: talán gyík, vagy egér. Néhány fecske is beszállt a délutáni koncertbe, az erdő felől pedig ágak roppanását hozta a szél, megindultak a nappali vadak. Vaddisznók, dámok csörtettek a csapásokon. Az erdőszélen a szarka farkát billegtetve hintázott egy ágon. A távolban, a faluban egy kutya ugatott fenyegetően, de mire hangja ideért, csak halk aláfestéssé vált a rét zenéjéhez. Mindehhez társult a növényzet buja illata; keveredett a földszag, az elhullott részek rothadása a friss hajtások üdeségével, a nyári virágok nektárjával, a patakpart iszapja a messziről érkező szagokkal. Teljes pompájában és erejében élt a vidék.

Mihály, a tánc és zenélés után kifújta magát, felnézett a dombra, mintha valamit keresne. Pedig tudta, hogy ott van. Felállt, a zsák után nyúlt. Felvette a hátára, és nehéz, határozott léptekkel elindult. Átgázolt a gyomos ugaron, átkelt a patakon – alig volt benne víz, de így is nedves, sáros lett a cipője – átvágott a nádason, a fason, és nekivágott a domboldalnak. Egyenletesen ment, nem nézett fel, csak a lába alá. Elérte az erdő szélét, megállás nélkül csörtetett tovább. A szarka abbahagyta a himbálódzást, és eszeveszetten cserregni kezdett, valami nagy veszélyre figyelmeztetve az erdő lakóit. Madarak rebbentek fel, apró kis rágcsálók szaladtak el az útjából, egy rigó majdnem a lába alá került, ahogy Mihály egyre beljebb vette magát az erdőbe.

Aztán a nagy motoszkálás egyszerre elcsendesült, furcsa nyugalom ülte meg a helyet. Mihály megállt, zavart tekintetével felnézett, és mintha az Öreggel állt volna szemben. Alig pár lépésnyire látta, úgy érezte, hogy elállja az utat előle, nehogy rossz irányba menjen. Fenségesnek tűnt teljes pompájában, őszes szőrével, hatalmas termete mellett szinte összement az erdő. Tekintete meleg, szomorú.

– Köszönöm, hogy eljöttél – szólt Mihály. – Sokat beszélgettünk, hálás vagyok érte. Már jól vagyok. Kérlek, engedj most!

Úgy látta, az Öreg megbillentette a fejét, mint aki csóválja. Mihály egy pillanatra lehunyta a szemét, és mire felnézett, az Öreg már nem volt sehol. Hangtalanul eltűnt, nyomot sem hagyott. Megnyílt az út.

Majdnem a domb tetején van egy tisztás, szinte szabályos kör alakú, közepén egy hatalmas tölgyfa. Több száz éves lehet, törzse vastag, három ember bírja csak átfogni. Koronája az égbe tör, hatalmas ágai körös-körül szinte beterítik az egész helyet. Gyönyörű fa, sok lakó otthona, mások pihenője, árnyéka, rejteke. Nem sokan járnak erre mégsem emberek, mert nincs itt semmi olyasmi, amiért ide kéne jönniük. Mihály viszont pont ide tartott.

Lassú mozdulatokkal kivette a kötelet a zsákból: miért pont piros? – gondolta. Hozzáértő módon feltekerte, a fa alá állt, és a köteget jó erősen feldobta, pontosan úgy, hogy egy magasban lévő vízszintes ágon akadjon meg. A visszahulló kötélvéget egy alsó ághoz kötötte, és a másik szálon, ami szabadon lógott, felkapaszkodott a fára. Elhagyta a földet, nem nézett vissza, a kötélre összpontosított. Gyorsan, rutinosan hajtotta, kötötte, csomózta, míg kialakult a hurok, amire szüksége volt. Átvette a nyakán, és zuhant.

A föld fölött pár centivel állt meg, a kötél visszahúzta, vad lengésbe kezdett. Majd ez csillapodott, épp csak libegett kissé. Néhány magasabb fűszál elérte a cipője orrát, amin most kezdett száradni a sár.



Palócföld 1992/6. A borítón Hibó Tamás munkája.